

Pitkä taival sosialidemokratiaan

1897 – 1907

STY oli perustamassa Suomen Työväenvaltuuskuntaa 1893 ja ajoi yhdessä sen kanssa äänioikeuden laajentamista, raittiutta ja muita työväen etuja. Venäläistämishuika 1899 tiivisti paikalliset rivit lähes saumattomiksi. Savonlinnassa vastarinta jatkui vielä 1903, kun se muualla oli jo murenemassa.

Suomen Työväenpuolueen perustaminen 1899 ei saanut heti STY:n tukea. Tiedot muualta maasta, järjestötapaamiset ja paikkakunnan herrojen toilaukset lähensivät STY:tä puolueeseen. Viestit teollisuus-seutujen räikeistä lakoista, konepajan perustaminen ja rautatien rakentaminen toivat luokkavastakohdat ilmiselvinä esiin. STY liittyi puolueeseen vuonna 1905.

Matkailu vaikuttaa Savonlinnaan

Matkailun viriäminen 1800 –luvun lopulla teki Savonlinnaa tunnetuksi ja toi vierailijoita. Näiden palvelemiseksi perustettiin Kylpylaitos Oy vuonna 1892. Savonlinnan Anniskelu Oy:n voitoista jaettiin sille auliisti avustusta – 1. vuonna 8000 mk – ja 4 vuoden kuluttua Olavin Kylpylaitos pääsi aloittamaan toimintansa. Kylpyvieraiden majoittamiseksi rakensi Huvila Oy Sulosaari sen lähelle vuosisadan lopulla muutamia vuokrahuviloita. Kaupunki päätti omalta osaltaan avustaa majoitusjärjestelyjä. Anniskeluvoittovarojen turvin valmistui Matkailijahotelli Kauppatorin laitaa nykyisen Seurahuoneen paikalla vuonna 1901.

Kylpylaitos ja matkailu- ja maisema-arvot vaikuttivat kuitenkin kaupungin päätöksiin. Rautatien rakentamista Olavinlinnan läpi ei hyväksytty, vaikka sillan teko sitä kautta olisi ollut helppoa ja rata olisi tullut suoraan satamaan. Vilkkaan laivaliikenteen tueksi olisi vuodesta 1900 alkaen haluttu rakentaa telakka ja konepaja sulan veden ääreen Kyrönsalmen rannalle. Kiistat ja valitukset kuitenkin viivästyivät kaupungin päätöstä vuosikausia, kun Ruislahden rannalla telakka olisi häirinnyt Kylpylaitosta ja Mallatsaaressa pilannut Olavinlinnan ympäristön. Kiistelystä vielä jatkuessa aloitti tammikuussa 1904 Savonniemellä työnsä pieni korjauspaja, joka seuraavana kesänä laajeni Savonlinnan Telakka ja Konepaja Oy:ksi.

Rautatietä oli Savonlinnaan ryhdytty puuhaamaan jo 1880 –luvulla. Savonlinnan ja Rantasalmen edustajat ponnistelivat sen hyväksi valtiopäivillä ja sitä kiirehdyttiin myös kansalaiskokouksiin ja järjestöpäätöksiin. Päätös radan rakentamisesta 1902 ja rakennussuunnitelmien vahvistaminen 1904 otettiin Savonlinnassa vastaan riehakkain juhlin. Työt alkoivat 1905, Kyrönsalmen sillan rakentaminen helmikuussa 1906. Helmikuun alussa 1908 rata avattiin liikenteelle.

Yhtäläisempään äänioikeuteen

Suomen työväenvaltuuskunnan tavoitteiden joukossa kunnallisen ja valtiollisen äänioikeuden laajentaminen ja äänimäärän rajoittaminen ovat kuitenkin ensimmäisinä esillä sekä 1893 että vuonna 1896, jolloin esitetään ääniasteikon poistamista kokonaan valtiollisissa vaaleissa. Tätä kautta ne välittyivät STY:n tavoitteiksi.

1900 –luvulla äänioikeuden puute ja epätasaisuus alkoivat tuntua yhä räikeämmiltä epäkohdilta. STY:n toiminta yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden saavuttamiseksi muuttui entistä tarmokkaammaksi ja aloitteellisemmaksi. Helmikuussa 1902 Kaarlo Oksanen ehdotti toimenpiteitä ääniasteikon poistamiseksi. Toimikunnan käsittelyn jälkeen anottiin valitsijain kokouksen koollekutsumista ääniasteikon alentamiseksi ja syksyllä ääniasteikko tältä pohjalta päätettiin kokonaan poistaa. Senaatti ei kuitenkaan vahvistanut tätä päätöstä, joten sitä ei päästy soveltamaan ennen perinpohjaisempaa äänioikeus-uudistusta vuonna 1906.

Rautatiekysymyksen varjolla oli Savonlinnasta kaksi kertaa tullut valituksi valtiopäiville porvarisäätyyn ”täysverinen viikinki”, läpikotaisin ruotsinmielinen edustaja. Suomenmieliset ottivat opikseen, ja vuoden 1891 valtiopäivillä Savonlinnaa edusti toinen ”rautatieasiantuntija”, Th. Tallqvist. Ratahanke ei edennyt, mutta Savonlinnan kunnallispolitiikassa suomenmieliset Työväenyhdistyksenkin tuella vahvistivat asemiaan. Yhteen asiaan tuijottamisen sijasta voitiin valtiopäiväedustaja taas valita yhteiskunnallisten mielipiteiden perusteella, poliittisesti, tehtävän arvon ja luonteen mukaisesti.

Vuoden 1894 valtiopäiville Savonlinnan edustajaksi valittiin päätoimittaja Eero Erkko, joka edellisenä vuonna oli ollut STY:n edustajana perustamassa Suomen Työväenvaltuuskuntaa. 1896 päätti Työväenyhdistys asettaa ehdokkaaksi pankinjohtaja Aleks. Sikion Savonlinnasta. Hänestä tuli myös kansallismielisten ehdokas ja kaupungin edustaja useille valtiopäiville siihen saakka, kunnes hänet vuonna 1903 karkoitettiin maasta.

Sikion ollessa maasta karkoitettuna, etsittiin vuoden 1904 valtiopäiville uutta edustajaa. STY:ssä asia on ollut esillä syyskuussa samana vuonna:

” 2. §. Puheenjohtajan kysyttyä tahtoovalko yhdistyksen jäsenet tulevan lokakuun 4. päivänä toimitettavassa valtiopäivämiesvaalissa ruveta käyttämään äänioikeuttaan ja nyt keskustelemaan valtiopäivämiesehdokkaasta? päätti kokous yksimielisesti että on vaaliin otettava osaa ja nyt oma ehdokas asetettava ja sitte kun allekirjoittanut yhdistyksen sihteeri luki ”Työmiehestä” Hgin työväen yhd:sen kokoukselle Turkin tekemän pohjustuksen ”Työväen osanotosta vaaleihin” ryhdyttiin keskustelemaan ehdokkaasta sekä sitte kun oli yksimielisesti päätetty ei kannattaa niitä ehdokkaita, joita on jo julkisuudessa kaupungista ehdotettu, asetettiin samoin yksimielisesti ehdokkaaksi Lakitieteen tohtori Heikki Renvall Helsingistä ja jos joku puolue kaupungissa, kuten arveltiin, asettaisi ehdokkaaksi Lakitiedetien tohtori K. Ståhlbergin yhtyä sitten häntä äänestämään, koska he molemmat ovat, paitsi suurta etevyyttään, suomenmieliset ja äänioikeusasiassa työväen kannalla.”

Kun Ståhlberg oli valittu Haminan valtiopäiväedustajaksi, asetettiin Savonlinnassa Renvallin kannalle.

Kunnallisvaalit vuosisadan vaihteessa

Välitöntä äänivaltaa tärkeämpi merkitys oli Työväenyhdistyksellä aloitteentekijänä ehdokaslistojen valmisteluun ja päänavaajana suomenmielisten läpimurrolle 1880 –luvun lopulta alkaen. Suomenmielisten ehdokaslista vuonna 1889 oli nimenomaan Työväenyhdistyksen laatima.

STY päätti ottaa osaa vaaleihin vuonna 1892. Vuonna 1894 yhdyttiin kannattamaan kansallismielisten listaa, mutta kaksi vuotta myöhemmin 1896 pidettiin parempana taas itse ryhtyä "tuumimaan valtuusmiehdokkaita". Vuosien 1896 ja 1897 vaaleihin yhdistys nimesikin omia ehdokkaitaan. Jälkimmäisenä vuonna kauppias Seppänen tuli valituksi STY:n valtuutetuksi.

Vuonna 1898 vaaliehdokaiden asetteluun yhteydessä kannatettiin mielipidettä, että ehdokkaita asetetaan, vaan ei alistuta liikemiesyhdistyksen ehdokkasiin. Kokouksesta syntyi melkoinen sekasotku ja yleisö poistui ennen aikojaan. Puheenjohtajalla ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin päättää kokous.

Seuraavana vuonna 1899, valtiollisen tilanteenkin vaatiessa yksimielisyyttä, on vaaleihin valmistauduttu huolellisemmin.

STY:n puhuja- ja keskusteluseura

Työväen tottumattomuus julkiseen esiintymiseen, ujous kokoustilanteissa, vastentahtoisuus kirjallisiin tehtäviin, pitivät työväkeä näkymättömissä. Harjoituseuroissa päästiin näitä taitoja vapaammin kokeilemaan ja harjoittelemaan.

Savonlinnan Työväenyhdistykseen perustettiin puhuja- ja keskusteluseura marraskuussa 1896. Seura oli tarkoitettu STY:n jäsenille ja näiden perheenjäsenille. Alkuun seuraan liittyi 21 jäsentä.

Seuralle ehdotettiin monia nimiä: Pyrintö (ehdottajana V.A.Jaatinen), Riento (J.R.Makkonen) ja Koetus (M.Pärnänen). Mikään näistä ei kuitenkaan saanut ylivoimaista kannatusta. Alkuperäinen nimiluonnos jäi.

Monissa työväenyhdistyksissä puhujaseurat vaikuttivat ratkaisevasti sosialististen aatteiden läpimurtoon ja työväen vaikutusvallan kasvuun. Savonlinnan Työväenyhdistyksessä näin ei käynyt. Työväkeä oli kaupungissa ja myös puhujaseurassa vähän ja yhdistyksen päämielenkiinto suuntautui pian Suomen valtiollisen aseman puolustamiseen. Savonlinnassa puhujaseuran merkitys keskittyi ensi sijassa kokoustaitojen kehittämiseen ja erilaisten käytännön ehdotusten esiinnostamiseen.

Käsikirjoitetut lehdet

Puhujaseuran "Oras"

"Oraan tarkoituksena on mielen virkistäminen ja elvyttäminen STY:n Puhujaseuran keskuudessa... Oras tulee olemaan puhtaasti suomenmielinen ja kansainvaltainen..."

näin määrittellen lehden tavoitteet ja ohjelma sen ensimmäisessä numerossa. Lehden sisällön muodostivat aatteellisesti kannustavat ja kantaa ottavat kirjoitukset, uutiset maailmantapahtumista, Suomesta ja Savonlinnasta, runot ja kertomukset, iltama-arvostelut, mainokset ja laaja valikoima erilaisia vitsejä.

STY:n "Nuija"

Nuija-lehti sai alkunsa syksyllä 1899, puhujaseuran toiminnan hiljennettyä edellisenä vuonna. Lehden ensimmäisessä numerossa nimimerkki Sepeteus määritteli Nuijaa käytettävän "jäsenten muksimiseen, etteivät nukkuisi kuten puhujaseura" mutta kuitenkin "varsinaisesti virka- ja rahavallan rakentamien muurien särkemiseen". Tässä kysyttiin "ei käsivarsien vahvuutta... vaan sanan voimaa".

Syksyllä 1900 silloinen päätoimittaja A.S.Makkonen ja toimitussihteeri K.Reinikainen arvioivat Nuijaa käyttäen vertailupohjana yleisiä toimitusohjeita:

1§ Lehden on oltava vapaamielinen	- On.
2§ Lehden on oltava yksityistä omaisuutta.	- Ei ole, on yhteinen.
3§ toimittajan on oltava todellinen sanomalehtimies riippumaton perehtynyt, puolueeton ja raitis.	- Ei ole, on työmies. - Ei ole, on velkoja. - Ei ole.
4§ Lehti ei saa olla "affaaria"	- Ei olekaan.
5§ Lehden on oltava vastustajilleenkin avoin	- On.
6§ Lehden tulee puolustaa raittiutta, pappeja, totuutta, ei virkavaltaa	- Voisi puolustaa, jos papit puhuisivat totta.

Lehden ohjelmana vuodelle 1901 oli

"Kansanvaltainen maailma, vapaamielinen sanomalehti
Sorretun kohottaminen ja virkavallan sortaminen
Uskonto yksityisasiaksi (ei kuten Savonlinna)
Raittius ja Rauhanaate
Tasa-arvoisuus, vapaus, veljeys
Äänioikeus jokaiselle
Järjestetyn prostituution poistaminen
Lukutaidonkin kuulee kun Nuijaa luetaan, Nuijaa ei enää sensuroida, maksuton".

Paikkakunnalla julkaistujen lehtien määrästä pidettiin lukua. Parhaimmillaan tiedettiin ilmestyneen "Bobrikoffin luvatta" kuusi lehteä: Savonlinna, Nuija, Oras, Nuorisoseuran Wesa, sen puhujaseuran Tulukset sekä "Seurahuoneella kävijöiden äänenkannattaja" Savikukko. Vuosina 1906 – 1907 ilmestyi lisäksi Ihanneliiton alkeiskurssin lehtenä Aatteen pursi ja Naisyhdistyksen lehtenä Taimi ja konepajan ammattiosaston Wasartaja.

Käytännön hankkeita

Merkittävimpiin käytännön seuraamuksiin puhujaseuran aloitteista johti V.A.Jaatinen 1897 esiin nostama saunanrakennusajatus, joka toimikunnan valmistelemana lähetettiin syksyllä STY:n kuukausikokouksen käsiteltäväksi. Seuraavana vuonna, 1898, ehdotus johti Savonlinnan Sauna Oy:n perustamiseen. Sauna valmistui vuoden 1899 lopulla hyvään tarpeeseen, sillä edellisenä kesänä ns. "valarikon tulva" oli hävittänyt seudulta lähes kaikki saunat ja pesupaikat.

Osuuskaupan perustaminenkin tuli ensimmäisenä esille STY:n puhujaseurassa. "Työmieskauppayhtiön" perustaminen oli ollut esillä Savonlinnassa alkuvuodesta 1883. Kauppiaita ajatus luonnollisesti ei alkuunkaan miellyttänyt. Monenlaisin pelotteluin he pyrkivät viivästäämään osuuskaupan perustamista.

Oraassa kirjoitettiin:

Yhtiökauppaako? "Tuomi eräs kauppias kuin työmiehet keskusteli yhtiökaupan perustamisesta Savonlinnaan, jopa olisitte hulluja jos sellaiseen puuttuisitte, sehän veisi teidät perikatoon kokonaan y.m y.m. Kauan on talollakin puhuttu yhtiökaupasta Savonlinnaan, keskustelutkin on jo niin vanhoja ettei tahtois enää muistaakaan."

Työväenyhdistyksen kokouksessa osuuskaupan otti esille runsaan vuoden kuluttua Kaarlo Oksanen, yhtä aikaa sanomalehden perustamishdotuksen kanssa. Sillä erää molemmat hankkeet jäivät pöydälle, mutta toukokuussa 1902 niitä selvittämään valittiin toimikunnat.

Lopullisen sysäyksen osuuskaupan perustaminen sai vuoden 1902 lopulla Säämingin maamiesseuralta tulleesta yhteistyötarjouksesta. Joulukuun 28. päivänä 1902 pidettiin Työväentalolla osuuskaupan perustava kokous, johon Työväenyhdistyksen lisäksi oli kutsuttu myös Säämingin ja Kerimäen maamiesseurojen edustajat. Kokouksessa sovittiin osuuskaupan nimeksi ”Osuuskauppa Alku i.1.”

Osuuskauppa Alku i.1. avasi ensimmäisen myymälänsä Olavintorin itäpäässä (Olavinkatu 20) sijaitsevassa talossa 10.6.1903. Toisena myymälänä osuuskauppa avasi sivumyymälän Kerimäen kirkonkylään v. 1906.

Aatteellista toimintaa ja kannanottoja

Savonlinnan Työväenyhdistyksen yhteydet Suomen Työväenvaltuuskuntaan olivat kiinteitä. Asenteet olivat yhdensuuntaisia varsinkin Tampereen kokouksen 1896 jälkeen. Työväenvaltuuskunnan kehotuksesta järjestettiin Savonlinnassa helluntain kävelyretki 1897. Seuraavana vuonna vastaava retki tehtiin 5.6. Vanhalle kirkolle (=Poukkusiltaan) S. Kilpeläiseen. Retkellä luettavaksi tilattiin 25 kappaletta kirjoja. STY:n ja Suomen Työväenvaltuuskunnan yhteisistä tavoitteista korostuivat äänioikeus, Suomen aseman turvaaminen perustuslaillisilla linjoilla, raittius ja työväenolojen parantaminen. Tampereen kokouksen ohjelma naulattiin Työväentalon seinälle ja lähes sellaisenaan annettiin evästyksiksi valtiopäiväedustajille.

Vuosisadan lopulla raittius nousi Työväenyhdistyksessä esille sekä valtakunnallista että paikallisista syistä. Maaliskuussa otettiin käsiteltäväksi valtakunnallinen ”työlakko päidyttävien juomain suhteen”, jonka oli määrä kestää vapusta 1898 vappuun 1899. Asiaa valmistelemaan valittiin 10-jäseninen toimikunta. Yritys ei kuitenkaan lähtenyt liikkeelle.

Lokakuussa huomautettiin juomalakon kuihtuneen kevään toimikunnasta. Kaupungin ”kapakka”- ja ”raittius” –puolueiden jatkuvaksi kiistanaiheeksi muodostui vuonna 1901 valmistunut Matkailijahotelli. Sen yhteyteen avattiin aluksi III luokan kapakka, jolloin työväenyhdistys vaati sen sulkemista. Vaatimus johti toivottuun tulokseen. Suurimpen väenkokouksen, kuten markkinoiden, vapun ja vuoden 1905 suurlakon ajoiksi saatiin anniskelua myös monesti rajoitetuksi. Raittiasiat pysyivät jatkuvasti esillä varsinkin Oraan ja Nuijan palstoilla. Anniskeluoikeuksien ohella toisena pysyvänä raittiasaiheena lehdissä oli kaupungin herrojen holtiton alkoholinkäyttö. Ei voitu olla huomaamatta, että työmiehen ja herrojen juopottelun suhde oli sama kuin kirpun suhde hevoseen.

Ryhdyttyään Työmies-lehden osakkeenomistajaksi ja valittuaan lehdelle kirjeenvaihtajatin, Savonlinnan Työväenyhdistys katsoi, että myös sen näkemysten tuli tulla huomioon otetuksi lehteä toimitettaessa. Ristiriitoja alkoi ilmaantua Työväenyhdistyksen pysyessä tiukasti nuorsuomalaisella, perustuslaillisella linjalla ja lehden alkaessa irtautua siitä jyrkempään, sosialistisempaan suuntaan. Erityisesti Matti Kurikan jyrkät mielipiteet ja hyökkäävä kirjoitustapa herättivät tyytymättömyyttä.

Työmies-lehden suhtauduttiin varauksellisesti vielä sen jälkeenkin, kun Kurikka oli eronnut lehden palveluksesta. Joka vuosi lehti kuitenkin tilattiin Työväenyhdistykselle. Savonlinna-lehteä vuosina 1898 – 1900 toimittaneen A.B.Sarlinin siirtyminen Työmies-lehden jonkin verran nopeutti asenteiden pehmenemistä Savonlinnassa. Syksyllä 1900 ei suhtautuminen kuitenkaan enää ollut täysin kielteistä. Esitettiin jopa, että lehti olisi ”sittenkin koettanut ajaa työväen asiaa” ja kokouksessa kerättiin sille vapaaehtoista avustusta. Syksyllä 1902 pidettiin jo iltamatkin Työmies-lehden hyväksi ja jäseniä kehoitettiin tilaamaan lehteä.

Valtiollinen sorto kiristyy

Bobrikovin virkakauden alussa 1899 julkaistu manifesti antoi Venäjän hallintoelimille oikeuden puuttua Suomen asioihin. Manifesti tyrmisti suomalaiset. Keisarin katsottiin rikkoneen valansa. Julistusta vastaan koottiin ensin asiallisia perusteluja, koska luultiin keisarin erehtyneen, sitten yli puolen miljoonan suomalaisen allekirjoittama Suuri adressi ja sen jälkeen vielä Euroopan johtavien taiteilijoiden ja tiedemiesten kulttuuriadressi, jossa oli yli tuhat nimeä. Mitään näistä lähetystöistä ei keisari päästänyt edes puheilleen.

Venälaistämistoimia jatkettiin postilaitoksessa ja valtion virastoissa liittämällä venäjän kieli näidenkin virkakieleksi. Tämä edellytti myös venäjän opetuksen tuntuvaa lisäämistä koulussa. Arvostelu rajoitettiin tiukentamalla lehdistösensuuria ja kokoontumisia.

Senaattorien ja muiden virkamiesten erotessa vastalauseena laittomiksi kokemilleen määräyksille, nimitettiin tilalle venäläisiä tai muuten myötämielisiä henkilöitä. Virkamiesten ja opettajien oli kunkin omalta kohdaltaan ratkaistava, missä määrin he olivat mukana toteuttamassa laillisuudeltaan kyseenalaisia määräyksiä ja arvioitava minkälaisin henkilökohtaisin uhrauksin niistä saattoi irtisanoutua.

Opettajien osalta määräysten vesittäminen saattoi hyvinkin tapahtua yhteisymmärryksessä oppilaiden kanssa.

Laajemmat väestöpiirit joutuivat omakohtaisesti ottamaan kantaa määräysten noudattamiseen, kun 1902 pantiin toimeen asevelvollisten kutsunnat laittomaksi koetun asevelvollisuuslain pohjalta. Suomalaisen vastarintaa järjestelemään perustettiin epävirallinen ja salainen elin, kagaali, joka asiamiestensä välityksellä levitti lentolehtisiä ja kokosi tietoja ja rahavaroja toimintansa tukemiseksi. STY:n ja Savonlinnan valtiopäiväedustajista Erko kuului kagaalin ensimmäiseen johtokuntaan ja Sikio puolestaan oli Itä-Savon vastarintaa organisoineen Savonlinnan kagaalin piiritoimikunnan puheenjohtaja.

Savonlinnan tiukka perustuslaillisuus

Savonlinnan asettuminen 1900 –luvun taitteen sortovuosina jyrkän perustuslailliselle, Suomen sisäisestä itsemääräämisoikeudesta tiukasti kiinni pitävälle kannalle oli varsin luonnollista.

Kaupungissa ei ollut juuri keskushallinnosta välittömästi riippuvia virkamiehiä, eikä syrjäinen sijainti kaukana hallintokeskuksista korostanut voimatoimien uhkaa. Näissä oloissa kagaalin toiminta olikin varsin tehokasta. Paikallista vastarintaa ei juuri ollut. Vuonna 1902 saapui kutsuntoihin vain 5 asevelvollista (98,3 % jäi pois) ja vuonna 1903 koko piiristä vain 33 tuli paikalle (88,7 % jäi pois). Vuoden 1904 alusta Mikkelin läänin kuvernööriksi, venäläisenä vastoin Suomen perustuslakeja, nimitetyn kenraalimajuri Vatazinin onnistui kuitenkin murtaa savonlinnalaisten vastarinta eikä kutsuntalakosta enää tullut mitään. Savonlinnasta oli karkoitettuna erityisesti valtiopäivämies Sikio toukokuusta 1903 lähtien. Savonlinnan virallisessa kirjeenvaihdossa ”Vatanen” oli kuitenkin jatkuvasti kenraalimajuri, ei kuvernööri. Myös Bobrikov sai tuntea Savonlinnan nurjamielisyyden kesäkuussa 1901, kun vastassa oli vain kourallinen katsojia ja hän pääsi vierailemaan vain kirkoissa ja sairaaloissa.

STY:n itsenäisyystahto

Työväenyhdistys pysyi johdonmukaisesti perustuslaillisella kannalla koko sortokauden ajan. Yhteiselle suhtautumiselle olivat luoneet pohjaa kunnallispoliittinen yhteistyö Työväenyhdistyksen ja kaupungin nuorsuomalaisten liikemiesten kesken, yhä pitemmälle yhdentyneet äänioikeustavoitteet, sekä yhdistyksen jäsenrakenne ja kaupungin väestöpohja.

Suomi omana kokonaisuutenaan ja pyrkimys sen hyvinvoinnin kaikinpuoliseen edistämiseen sulautui kiinteästi Työväenyhdistyksen muihin tavoitteisiin. Näihin kiinnitettiin huomiota esim. vuosikertomuksissa ja käsin kirjoitetuissa lehdissä.

Savonlinnan sijainti Itä-Suomessa, Pietarin jonkinlaisessa vaikutuspiirissä, saattoi vahvistaa perustuslaillisuuden kannatusta kaupungissa ja Työväenyhdistyksessä. Varauksettoman myönteisen asenteen Suomen itsenäisyyteen STY säilytti läpi aikojen. Lähivuosina alettiin yhdistyksessä entistä enemmän korostaa riippumattomuutta Venäjän hallitusvallasta edellytyksenä työväen olojen parantamiselle Suomessa.

Erossa työväenpuolueesta

Kolmanteen yleiseen työväenkokoukseen Turkuun 1899 STY valmistautui tammikuusta alkaen valmistelemalla sinne keskustelukysymyksiä. Turun kokous muodostui raskaaksi pettymykseksi STY:n edustajalle, joka yhdessä eräiden muiden itäsuomalaisten edustajien kanssa vastusti siellä itsenäisen työväenpuolueen perustamista.

Suomen Työväenpuolueen perustaminen kesällä 1899 Turussa koettiin Savonlinnan Työväenyhdistyksessä iskuksi kansallista yhtenäisyyttä ja yhdistyksen ”maltillis-vapaamielistä ohjelmaa” vastaan. Näiden arvojen puolesta kiihkeimmin kamppailleet jäsenet olivat ratkaisusta syvästi loukkaantuneita, mikä näkyi alkuaikeiden jyrkinä kannanottoina ”puoluehallinnon alaiseksi” liittymistä vastaan.

Työväen yhteiset tavoitteet – äänioikeus ja työväen aseman parantaminen – eivät kauaa antaneet mahdollisuutta kokonaan pidättäytyä yhteistyöstä Työväenpuolueen kanssa, vaikkei siihen haluttu liittyäkään.

Työväenvaltuuskunnan ja puoluehallinnon ohella Savonlinnan Työväenyhdistyksellä oli suoria yhteyksiä moniin muihin työväenyhdistyksiin erityisesti Saimaan alueella ja muualla Itä-Suomessa. Perusteita tälle kanssakäymiselle oli luotu jo 1890 –luvun alun laivaretkeilyllä, jolloin STY vieraili mm. Imatralla, Punkaharjulla ja Rantasalmella. Savonlinnassa STY:n vieraina kävivät mm. Mikkelin TY ja Kaukaan tehtaan työläiset Lappeenrannasta.

Saimaan alueen työväenyhdistysten ensimmäiset kesäjuhlat järjestettiin Imatran Työväenyhdistyksen aloitteesta Savonlinnassa 12.7.1903. Kesäjuhlien aikana Lappeenrannan Työväenyhdistyksen laulajat esiintyivät Työväentalon ”konserttisalissa”.

Luokkaeroja, lakkoviestejä

Luokkakantaisesta asennoitumisesta alkoi STY:ssä näkyä merkkejä toukokuulla 1900. Puhujaseuran aloitteesta päätettiin, ettei kokouksissa enää käytetä jäsenistä ”herra” –nimitystä, vaan kutakin kutsutaan vain suku- ja ammattinimeltään.

Kiertävistä työväenpuhujista, alkuperäisistä agitaattoreista, Taavi Tainio vieraili Savonlinnassa kesällä 1900 ja piti ”parina iltana puheita”. Myös Savonlinna-lehdessä pantiin merkille Tainion käynti ja pettymys tšekäläiseen työväkeen: ”Savonlinnassa nukutaan”.

Kun periaatteellinen yksimielisyyden vuoden 1902 alussa oli saavutettu siitä, ettei Työväenpuolueen ja Savonlinnan Työväenyhdistyksen tavoitteissa ollut ohjelmallisia eroja, rauhoittui tilanne tältä osin eikä liittymistä vähään aikaan otettu yhdistyksessä esille. Aatteellinen kehitys ja pohdiskelu kuitenkin jatkui. Aineksia siihen toivat työväenpuhujat, keskustelut ja kirjoitukset sekä omat kokemukset yhteiskunnasta ja työelämästä.

Vuonna 1902 tuli kuluneeksi 15 vuotta STY:n perustamisesta. Kaarlo Oksasen toimittamassa Nuijassa määriteltiin ”Sosialismi - - nykyään yleisemmin - - sosialidemokratia” seuraavasti:

”Veljeys, vapaus, tasa-arvoisuus, aseet pois ja väkijoumat, pois keisarin valta, raha- ja mielivalta”.

Vuoden 1903 aikana äänenpainot jyrkkenivät selvästi. Warkauden työsulun aikaan työläisiä ajettiin asunnoistaan talven selkään. Paheksuttiin Hyvinkään, Fiskarsin, Pinjaisten tapauksia.

Savonlinnassa tietoon tulleista lakoista jäivät ilman avustustoimia Helsingin leipurilakko kesällä 1899, Turun ”Walaja-ammattiosaston” lakko keväällä 1900 ja Kavantsaaren kivenveistäjien lakko loppuvuodesta 1901. Sitä vastoin Pinjaisten ja Fiskarsin tehtaiden ”rettelöistä” 1901, hyväksyttiin Jaakko Forsmanin aloitteesta vastalauseet. Ne lähetettiin asianomaisille sekä Työmies-lehdelle ja Mikkelin Sanomiin:

”Savonlinnan Työväenyhdistys lausuu täten jyrkimmän paheksumisensa Pinjaisten ja Fiskarsin tehtaanisäntien äskeisestä menettelystä työväkeänsä kohtaan. - - Heidän menettelynsä on sitä surkuteltavampi ilmiö, kun se esiintyy aikana, jolloin kokoontumis- ja yhdistymisvapaus on muutenkin ahtaaksi supistettu.”

Maaliskuussa 1903 lähetettiin Karkkilan tehtaan isännälle W.Ramsaylle jyrkkä paheksuminen työläisten yhdistymisvapauksien rajoittamisesta.

Warkauden tehtaiden työsulku vuoden 1903 lopulla sai syvän paheksunnan lisäksi savonlinnalaiset myös käytännön avustustoiimiin. Keräys täytyi väliillä keskeyttää, kunnes sille tammikuun puolivälissä saatiin keräyslupa. Tammikuun loppuun 1904 mennessä saatiin listoilla kerätyksi Warkauteen 30 markkaa 75 penniä.

”Woikan työlakko” vuoden 1904 lopulla kosketti Savonlinnan Työväenyhdistystä niin ikään läheisesti. Lakkolaisille annettiin siveellinen kannatus ja kiittävä lausunto heidän käytöksestään lakon aikana. Kun taas isännistön poliisivallan käyttöä paheksuttiin ja ammattientarkastajien puolueellisuutta surkuteltiin. Vuonna 1905 kolmelle Savonlinnaan siirtyneelle Voikkaan lakkolaiselle myönnettiin avustusta yhteensä 1 markka 50 penniä, koska säännöt eivät sallineet vapautusta sisäänkirjoitusmaksusta.

Kevät 1905

Venäjällä 1905 puhjenneet yhteiskunnalliset uudistusvaatimukset avasivat Suomessa mahdollisuuksia äänioikeuden yleisempään laajentamiseen. STY käytti tilannetta hyväkseen välittömästi helmikuun lopulla.

”Useiden henkilöiden kirjallisesti kuuluttamana” kokoontui työväentalolle sata henkilöä, joukossa myös muita kuin Työväenyhdistyksen jäseniä. Kokouksen avasi STY:n puheenjohtaja Abel Paananen kertoen syyksi mielenosoitustilaisuuden harkitsemisen. Sihteeriksi valittiin Työväenyhdistyksen sihteeri Simo Hirvonen. Kokouksessa päätettiin järjestää sunnuntaina 12.3.1905 kello 2 iltapäivällä ”...yleinen mielenosoituskävelyretki äänioikeuden ja samalla muiden työväen etujen saavuttamiseksi”.

Ammattiosastoille annettiin mahdollisuus valita lisäksi omat edustajansa toimikuntaan. Sää oli 12.3.1905 tuulinen ja tuiskuinen; silti kulkueessa oli monta sataa marssijaa. Kauppatorilla puhui Keski-Savon päätoimittaja Knut Sarlin ja Olavintorilla puuseppä Anselm Käck.

Keski-Savon pakinoitsija kuvasi tunnelmaa:

”Ryhti hyvä, käytös moitteeton, joukot oloihimme nähden tavattoman sankat, mielipiteet sekä lipussa että suussa, kukin paikallaan.”

Sortojärjestelmä alkoi lieventyä. Karkotuksia peruttiin ja mm. Sikio sai palata Suomeen maaliskuun lopulla 1905. Valtiopäivät kutsuttiin koolle, ja STY seurasi tiiviisti niiden työskentelyä.

Työväentalolla pidettiin 11.4. kansalaiskokous säätyjen työstä. Kokouksessa lausuttiin STY:n puolesta ”täysi tunnustus” säätyjen työstä ja kannatettiin työn jatkamista syksyllä, ”kuitenkin sillä edellytyksellä, että äänioikeusasia tulee silloin ratkaistuksi, jollei sitä nyt jo ratkaistaisi”. Työväestön pettymykseksi valtiopäivät kuitenkin hajaantuivat jo neljän päivän päästä.

Äänioikeus pysyi keskeisenä aiheena huhti-, touko- ja heinäkuun kuukausikokouksissa sekä kesäkuun ensimmäisen sunnuntain mielenosoituskävelyretkellä. Lahjoituksin ja iltamin kerättiin varoja erityiseen äänioikeusrahastoon. Mielialaa osoitettiin ja pidettiin yllä myös myymällä ”Kansa odottaa” -tauluja. Sellainen ostettiin heinäkuun lopulla STY:llekin.

Myös kunnallisen äänioikeuden epäkohtia nostettiin esiin. Lokakuussa 1905 muistutettiin maistraattia kolmen vuoden takaisesta äänioikeuspäätöksestä:

”§6 Kaupungin Maistraattia päätettiin kehoittaa kiirehtimään ääniasteikon alentamista 1 ääneen tehdyn päätöksen vahvistamiseksi Senaatissa.”

Valtiollisten olojen vapautuminen ja äänioikeuskuohunnan keskellä otettiin uudelleen käsiteltäväksi STY:n liittyminen puolueeseen. Savonlinnan Työväenyhdistys liittyi yksimielisesti Suomen Sosialidemokraattiseen puolueeseen 9.7.1905.

Suurlakko Savonlinnassa

Vuoden 1905 innostus huipentui syksyn suurlakkoon ja edelleen eduskuntaudistukseen. Työväki otti STY:n omakseen ja teki välit selviksi perustuslaillisiin. Savonlinnan ainoaksi edustajaksi yksikamariseen eduskuntaan valittiin STY:n ehdokas, puuseppä Anshelm Kannisto. Kunnallisvaaleista työväki pysytteli poissa. Ammatillinen järjestäytyminen tiivistyi ja ulottui STY:n piirissä useimmille ammattialoille.

Rauhan solmiminen syyskuun alussa 1905 ei rauhoittanut Venäjän sisäisiä levottomuuksia. Rintamilta palaavat sotilaat toivat sekasortoon lisää ongelmia. Vallankumouksellinen kuohunta kasvoi ja huipentui lokakuun lopulla yleislakkoon, joka lamautti koko keisarikunnan. Sen mukaisesti alkoi myös Suomessa 30.10. yleislakko. Savonlinnaan saatiin saman päivän iltana puhelimitse tieto päivällä Viipurissa pidetystä kansalaiskokouksesta, jossa oli päätetty lakkoon ryhtymisestä. Lakon lopettamisen ehtoina vaadittiin laillisten olojen palauttamista ja valtiopäivien koollekutsumista.

Näiden tietojen pohjalta kutsuttiin Savonlinnassa pylväsilmoituksilla kansalaiskokous, johon osallistui noin tuhat henkeä. Kokouksessa vaadittiin laittomien asetusten kumoamista, venäläisten virkamiesten erottamista, puhe-, paino-, kokoontumis- ja yhdistymisvapautta, valtiopäivien koollekutsumista sekä yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta kaikille 21 vuotta täyttäneille suomalaisille.

Lakko alkoi Savonlinnassa 1.11.1905. Lakon ulkopuolelle jäi lähinnä vain elintarvikkeiden torikauppa ja säätyläisperheiden palvelijat. Suurimmat työpaikat sulkeutuivat, Rantasalmen kihlakunnan oikeus pakotettiin lopettamaan Säämingin käräjien istuminen ja liittymään lakkoon, joka levisi pian ympäristöpitäjiin.

Heti ensimmäisenä lakkopäivänä valittiin järjestystä valvomaan järjestyskomppania, jonka päällikkönä toimi Knut Sarlin. Lakon noudattamista valvoneen tarkastuskomppanian johtoon tuli puolestaan lakon näkyvin johtomies, puutarhuri Kaarlo Oksanen.

Lakkolaisten ensimmäisiä toimia oli poliisilaitoksen varmistaminen. Nimismies Linsén pantiin viralta ja tilalle asetettiin tuulaakikirjuri Matti Tiainen. Hänen avukseen nimitettiin kaksi entistä ja kahdeksan uutta poliisia.

Lakon aikana käytti ylintä päätäntävaltaa Kauppatorille tai Työväentalon pihalle kokoontunut ”yleinen kansalaiskokous”. Lakko huipentui 4.-5.11. pidettyihin kansalaiskokoukseen ja mielenosoitusmarssiin. 5.11. saatiin ensimmäisiä vihjeitä siitä, keisari olisi taipunut suomalaisten vaatimuksiin. Lakko päättyi Savonlinnassa 7.11.